

Evolutie van het pictogram

AFTER NEURATH: *The Global Polis* is een van de meest curieuze tentoonstellingen die ik ooit heb gezien. Neurath (1882-1945) was een Oostenrijkse wetenschapsfilosoof en econoom, die deel uitmaakte van de Wiener Kreis. Hij was directeur van diverse musea, waaronder het Museum voor Oorlog in Leipzig en het Weense Museum voor Samenleving en Economie. Zijn belangrijkste verdienste was echter het zogenoemde *International System of Pictorial Statistics* (Isotype), een op oude legerkaarten gebaseerd systeem van pictogrammen waarmee abstracte fenomenen als bevolkingsgroei en productie konden worden uitgebeeld. Het wordt tevens beschouwd als de voorloper van hedendaagse pictogrammen als de uitgangspijl en het wc-mannetje/vrouwetje.

In Stroom, centrum voor niet museale kunsten in Den Haag zijn nu tientallen van Neuraths Isotypen en andere grafieken uit de jaren twintig en dertig bijeengebracht. We zien een affiche waarop de Amerikaanse autoproduktie met de Europese wordt vergeleken, een affiche dat toont hoeveel passagiers een nieuw type sovjetvliegtuig, Maxim Gorki genaamd, kan bevatten, een affiche met de spreiding van de runderenpopulatie wereldwijd en een affiche waarop het afgesloten aantal inbraakverzekeringen in Wenen tussen 1923 en 1927 valt te lezen. Het zijn strak gestileerde beelden in zwart, wit en rood, soms stijf, soms klunzig, vaak grappig en aandoenlijk. Samen geven ze een aardig beeld van de evolutie van het pictogram: van de eerste tekeningen die Neurath en zijn vaste ontwerper Gerd Arntz begin jaren twintig maakten, met veel details en dieptewerking, tot de strak gestileerde, uit geometrische vormen opgebouwde mannetjes en vrouwtjes, zoals we die vandaag de dag nog steeds kennen.

Door de merkwaardige onderwerpen (wat moest een inwoner van Wenen in vredesnaam met informatie over het aantal runderen in

Met zijn pictogrammen wilde de Weense wetenschapsfilosoof Otto Neurath een revolutie ontketen. Anno 2008 rest van zijn ideeën slechts de vorm.

→ **DE PICTOGRAMMEN VAN OTTO NEURATH**
DOOR STEFAN KUIPER

Australië?) zou je het haast vergeten, maar in hun tijd dienden Neuraths pictogrammen een uitgesproken didactisch doel. Neurath was een door *Bildungs*-idealen gegrepen cultuurpauze, die in zijn musea het werkvolk niet enkel wilde vermaken, maar ook wilde onderwijzen. Pictogrammen moesten zorgen voor eenheid in een gefragmenteerde samenleving. Door de arbeider te informeren over zaken als 'productie, emigratie, sterfelijkheid, interieurinrichting en werkloosheid' hoopte Neurath een culturele revolutie te ontketen. Zijn droom was één wereldstad waar één universele taal gesproken werd. Zijn taal: Isotype.

Dat klinkt als utopisch gezwatel, en dat

Neuraths experimenten draaiden stuk voor stuk uit op een desillusie

was het ook. Neuraths mankement was het mankement van het communisme: hij zag de wereld zoals die zou moeten zijn, niet zoals die was. Zijn experimenten draaiden stuk voor stuk uit op een desillusie. De sociale woningbouw die hij in het Wenen van de jaren tien met zoveel pijn en moeite had opgezet, bleek niet rendabel, en zijn Museum voor Samenleving en Economie kon niet voorkomen dat er vanaf 1934 een reactionaire wind door Oostenrijk begon te waaien. De massa bleek zich minder gemakkelijk te laten verheffen dan gehoopt; ze deed gewoon waar ze zelf zin in had. 'Soms', mijmerde Neurath in een brief, 'lijkt het wel alsof de werkende klasse gewoon niet wil voldoen aan de plannen die voor ze gemaakt zijn.'

Anno 2008 lijkt er van Neuraths optimisme weinig over. Niemand in onze van logo's, iconen en merken verzadigde tijd gelooft nog dat pictogrammen tot een betere samenleving kunnen leiden. Beelden en pictogrammen zijn niet onschuldig. Ze zijn manipulatief. Je kunt ze inzetten om het volk te verheffen, maar ook om etnische groeperingen te stigmatiseren, of om gezichtcrèmes te verkopen. Toch zijn er nu en dan projecten en initiatieven die de geest van Neurath uitademen. Zo presenteerde Studio Gert Dumbar een maand of twee geleden in het Centraal Museum Utrecht het project *A Safe Place*, een serie pictogrammen voor rampgebieden. Het zijn sobere beeltenissen van mens en dier, die in momenten van crisis de communicatie tussen slachtoffers en hulpverleners soepeler moeten laten verlopen. Details ontbreken, kleuren zijn tot een minimum beperkt. Het is communicatie in haar meest elementaire vorm. Otto Neurath zou tevreden zijn geweest.

After Neurath: *The Global Polis*, Stroom, Den Haag, tot 6 april.

Voor meer beeld zie www.groene.nl